

Divi Thomae Aqvinatis Doctoris Angelici Opera Omnia

Summa diligentia ad exemplar Romanæ Impreßionis restituta

Complectens Tertiam Partem Summæ Theologiæ. Cum Commentariis
Reuerendiss. D. Thomæ de Vio Caietani Cardinalis S. Sixti, Et Opvscvlis
Eivsdem In tres Tomos distinctis

Thomas <von Aquin, Heiliger>

Venetiis, 1593

1. Vtrum hoc sacramentum conferat gratiam.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72797](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72797)

AD SECVNDVM dicendum, quod sacramentum est unum perfectione (sicut supra dictum est) in quantum constituitur ex duobus, scilicet cibo & potu, quorum utrumque per se habet suam perfectionem: sed tres immersiones baptismi ordinantur ad unum simplicem effectum, & ideo non est simile.

AD TERTIVM dicendum, quod diuersa uerba que sunt in forma consecrationis panis, constituunt ueritatem unius locutionis; non autem uerba diuersarum formarum, & ideo non est simile.

Super quest. septima septimam nonam.

Circa effectus Eucharistie in nobis aduertendum est, quod in littera pontificis numero sex, scilicet ad septio glorie, collatio gratie, remissio peccati mortalis, remissio peccati uenialis, remissio poenae pro peccatis dicitur, & praefatio a peccando.

De quibus duo declaranda sunt. Item tempus, & modus, cum quibus etiam simul declaratur subiectum.

De tempore quidem aliquid clarum est, & aliquid ambiguum. Nam de primo effectu, scilicet uita aeterna, constat tempus executionis non oportere esse tempus summationis Eucharistie: sumpta siquidem longe ante Eucharistia, contingit effectum generare utique subsequi, iuxta uerbum Domini, Qui manducat hunc panem uiuet in aeternum.

De aliis uero effectibus in dubio ueritur, an unum, & idem sit tempus quo sumitur hoc sacramentum, & quo in executionem ponitur illi effectus, & propterea singillatim declarandi sunt.

Secundus igitur effectus, qui est gratia gratum faciens, tres ramos habet, prout tripliciter contingit conuenire gratiam dei licet de nouo acquirere ipsam uitam gratiae, uel praesupponere gratiam, acquirere de nouo augmentum gratiae, uel acquirere de nouo actum delectationem ac refectionem spiritualem, secundum uitam gratiae: haec enim tria comprehenduntur sub uero effectu Eucharistie, cum dicitur quod confert gratiam.

Primo, Vtrum hoc sacramentum conferat gratiam.

Secundo, Vtrum effectus huius sacramenti sit adeptio glorie.

Tertio, Vtrum effectus huius sacramenti sit remissio peccati mortalis.

Quarto, Vtrum per hoc sacramentum remittatur peccatum ueniale.

Quinto, Vtrum per hoc sacramentum tota poena peccati remittatur.

Sexto, Vtrum hoc sacramentum hominem praeseruet a peccatis futuris.

Septimo, Vtrum hoc sacramentum profit aliis, quam sumentibus.

Octauo, De impedimento effectus huius sacramenti.

QVAESTIO LXXIX.

De effectibus sacramenti Eucharistiae, in octo articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de effectibus huius sacramenti.

ET CIRCA hoc queruntur octo.

Primo, Vtrum hoc sacramentum conferat gratiam.

Secundo, Vtrum effectus huius sacramenti sit adeptio glorie.

Tertio, Vtrum effectus huius sacramenti sit remissio peccati mortalis.

Quarto, Vtrum per hoc sacramentum remittatur peccatum ueniale.

Quinto, Vtrum per hoc sacramentum tota poena peccati remittatur.

Sexto, Vtrum hoc sacramentum hominem praeseruet a peccatis futuris.

Septimo, Vtrum hoc sacramentum profit aliis, quam sumentibus.

Octauo, De impedimento effectus huius sacramenti.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum per hoc sacramentum conferatur gratia.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quod per hoc sacramentum non conferatur gratia. Hoc enim sacramentum est nutrimentum spirituale: nutrimentum autem non datur nisi uiuenti. Cum ergo uita spiritualis sit per gratiam, non competit hoc sacramentum, nisi habenti gratiam. non ergo per hoc sacramentum conferatur gratia, ut primo habeatur, similiter etiam nec ad hoc quod augeatur: quia augmentum spirituale pertinet ad sacramentum confirmationis, ut dictum est. non ergo per hoc sacramentum gratia conferatur.

Præter hoc sacramentum confertur, ut quaedam spiritualis refectione:

sed refectione spiritualis magis ut pertinet ad usum gratiae, quam ad gratiae collationem. ergo uidetur, quod per hoc sacramentum gratia non conferatur.

Præter hoc supra dictum est. in hoc sacramento corpus Christi offertur pro salute corporis, sanguis autem pro salute animae: sed corpus non est subiectum gratiae, sed anima, ut in secunda parte habitum est. ergo ad minus quantum ad corpus per hoc sacramentum gratia non conferatur.

SED CONTRA est, quod Dominus dicit Ioannis sexto, panis quem ego dabo, caro mea est pro mundi uita: sed uita spiritualis est per gratiam. ergo per hoc sacramentum gratia non conferatur.

RESPOND. Dicendum, quod effectus huius sacramenti debet considerari, primo quid est & principaliter ex eo, quod in hoc sacramento continetur, quod est Christus, qui sicut in mundum uisibiliter ueniens, contulit mundo uitam gratiae (sicut in illud Ioan. i. Gratia & ueritas per Iesum Christum facta est) ita in hominem sacramentaliter ueniens, uitam gratiae operatur, sicut in illud Io. 6. Qui manducat me, uiuet propter me.

Vnde & Cyrillus dicit, uiuificationum Dei uerbum, ueniens seipsum propriae carni fecit ipsam uiuificationem. decebat ergo cum nostris quodammodo uniri corporibus per sacram eius carnis & pretiosum sanguinem, quae accipimus in benedictionem uiuificationem in pane & in uino.

Secundo, consideratur ex eo, quod per hoc sacramentum representatur, quod est passio Christi, sicut supra dictum est. & ideo effectum quem passio Christi fecit in mundo, hoc sacramentum facit in homine, unde super illud Io. 19. Continuo exiuit sanguis & aqua dicit Christus. Quia hinc suscipiunt principium sacrae mysteria cum accesseris ad tremendum calicem, ut ab ipsa bibiturus Christi costa, ita accedas. unde & ipse dominus dicit Matth. 26. Hic est sanguis meus, qui pro uobis effunditur in remissionem peccatorum.

Tertio consideratur effectus huius sacramenti ex modo, quo traditur hoc sacramentum, quod traditur per modum cibi & potus. & ideo omnem effectum, quem cibus & potus materialis facit, quantum ad uitam corporalem (quod scilicet sustentat, auget, reparat, & delectat) hoc totum facit hoc sacramentum quantum ad uitam spirituales.

Etiam. Potest siquidem intelligi, quod confert gratiam habitam, uel primam, uel augmentando primam, aut gratiam actiualem spirituales refectionis ac delectationis in actu charitatis. Et quia primam gratiam sumptio huius sacramenti non per se confert, sed propter contingentem sumentis dispositionem, quoniam per se praerequitur sumentium uiuum, prima autem gratia mortuo datur, ideo tempus primae gratiae per accidens consideratur. & uidetur conuenire cum tempore summptionis, nam si existens in peccato mortali sibi incognitus, quando sumit hoc sacramentum, non reususcitatur ad uitam, non apparet quare deinceps ex uirtute huius sacramenti reususcitabitur. Intellego autem in tota hac materia per tempus summptionis Eucharistiae, non illam solum morulam, qua de gluitur: sed cum conueniente temporis spatio quo Christi corpus sacramentaliter in sumere praeseruat. Est enim nuncupans corporaliter in nobis, ac per hoc patens & illuminans spiritualiter animam ut sic et illud impletur. Quamdiu sum in mundo; lux sum mundi, attestatur autem huic sententiae necessaria mentis occupatio comunicantis, & praecipue sacerdotum circa reuerentiam exterioriorem huius sacramenti, ne si aut sanguis effundatur, aut partes hostiae decibus, aut palato hereat, & huiusmodi: quo fit, ut magis effectus sacramenti; puta contritio, cum prima datur gratia in re consequente summptione, quae in ipsa summptione apparet, & simile uel de aliis effectibus actualibus. Puto tamen posse contingere, ut sumentis sit ita dispositus, quod nec consequatur uitam gratiae nec de nouo mortaliter peccet sumendo, sed ita excusetur a peccato in sumendo ut propter hoc fiat uirtus gratiae, ex qua appro-

Tertia S. I. homae. KK 2 pin.

q. 74. ar. 2. & 79. ar. 2. ad 2.

q. 74. ar. 2. & 79. ar. 2. ad 2.

Li. 4. in Yo. c. 12. & 14.

q. 76. ar. 2. ad 1. & 2. & q. 74. ar. 1. D. 584.

No. 84. in To. circa mc. te. 3.

Ad primam sic proceditur. Videtur, quod per hoc sacramentum non conferatur gratia. Hoc enim sacramentum est nutrimentum spirituale: nutrimentum autem non datur nisi uiuenti. Cum ergo uita spiritualis sit per gratiam, non competit hoc sacramentum, nisi habenti gratiam. non ergo per hoc sacramentum conferatur gratia, ut primo habeatur, similiter etiam nec ad hoc quod augeatur: quia augmentum spirituale pertinet ad sacramentum confirmationis, ut dictum est. non ergo per hoc sacramentum gratia conferatur.

pinquatione secundum aliquos actus attritionis & desiderii diuinae gratiae paulatim perducatur diuina duce misericordia ad occasiones uere contritionis, ut tandem alia forte uice sumendo gratiam uere contritionis percipiat. Mouetur autem ad hoc, quia nullam apud me habeo rationem cogentem ad alterum horum:

scilicet existens in peccato mortali facta diligenti, quamuis non sufficienti sui probatione, communicando, aut iustificatur, aut peccat mortaliter. uidetur enim, ut dictum est, posse dari medium propter latitudinem quae datur in illa diligente, non tamen sufficiente probatione sui, non enim consistit in indiuisibili. Diuina quoque liberalitatis largitas, ex cuius abundantia hic effectus per accidens huic sacramento tribuitur, ad quantum ordinauerit in dispositionem peccatoris sic supplementum: dicit qui nouit.

¶ De tempore uero augmenti habitualis gratiae magis ambiguum est secundum Auctoris doctrinam, ut patebit in processu. Auctor enim in quarto sententiae distinctione duodecima, qua libro 2. articulo primo, tenet augmentum gratiae impediri ex impedimento actualis conuersionis animae ad Deum, ac per hoc sentit, quod idem est tempus sumptionis sacramenti, & tempus augmenti gratiae, quia illud idem constat esse tempus transformationis actualis animae in Deum: in hac autem quaestione articuli ultimi uerba litera sonant oppositum; dum dicit, quod mentis distractio per peccata uenialia in actu, tollit quidem actuale refectionem spiritualis dulcedinis, non autem augmentum gratiae habitualis.

Et rursus in responsione ad primum inquit, ille qui cum actu uenialis peccati ad hoc sacramentum accedit, habitualiter quidem manducat spiritualiter, sed non actualiter, & ideo habitualiter effectum huius sacramenti percipit, non autem actuale. Quae auctoris uerba possunt tripliciter intelligi, primo ut sonant secundum superficiem, ut per hoc sacramentum augeatur intensius habitualis gratia tunc cum sumitur, etiam si nullus interior charitatis actus ob mentis distractionem interueniat, & hoc ex uirtute ipsius sacramenti causantis huiusmodi augmentum in anima, nullum huic habituali augmento impedimentum praestante.

¶ Et hic sensus fauorabilis est, & demulcens aures multitudinis innumerabilium sacerdotum, quasi quotidie aut frequentissime celebrantium, qui tamen seipsum meliores non quotidie fiunt. Mihi autem hic ordiendū, sensus iste uerus non apparet, si enim quae liber sumptione Eucharistiae augetur gratia infinitorum pene sacerdotum, quos credimus uere in gratia celebrare, charitas iam esset maior intensius, quam credi rationabile sit, cum tanta magnitudo charitatis in tanta multitudine, otiosa appareat, quoniam nec extra apparent, nec intus de seipsis testantur actus similes feruentissime charitatis, & tamen certum est, quod sicut amor Dei non est otiosus, sed operatur magna, si est, ita tam magna augmentatio amoris Dei non est otiosa, sed operatur multa maiora, quae prius proportionaliter si est, & consequenter si longe maiora operari reuinit, longe maior charitas non est, & tamen longe maior ponitur esse in singulis celebrationibus, quantumcumque parum creuisset charitas sacerdotis, qui tot annis diebus fere singulis in gratia celebrat.

¶ Praeter autem hanc ex experientia coniectionem, in promptu ratio cum auctoritate suffragatur: sacramentum enim hoc, quia datur per modum cibi & potus, dicitur Domino, Caro mea uere est cibus, & sanguis meus uere est potus, non auget, sicut nec nutrit, nisi per modum nutrimenti, sed sine actu uitali nutriti tam cibus quam potus nec nutrit nec auget, ut patet in alimento corporali, ergo sine operatione uitali spiritualis animae, quae nutritur cibus iste nec nutrit, nec auget. Auctoritas quoque ex eodem fundamento, ex 4. sententia allata est. Nec obstat efficaciam huius rationis, quae phreneticis in morbis articulo datur hoc sacramentum, tunc, quia sacramenti effectus ex his quae per se concurrunt, considerandus ac iudicandus est, & non ex his, quae in casu accidunt, ut quia phreneticis constat dari uicium non ad primum & proprium Eucharistiae effectum, quod est actualis relectio spiritus, & consequenter nec ad nutriendum nec ad augendum in hac uita gratiam: quia phreneticis datur uicium propter uitam aeternam & propter impagnationes demonum iuxta illud Amb. Recedant a potentia silentia tua.

¶ Aliter ergo intelliguntur uerba litera de perceptione habitualiter percipit effectum habituales seu augmentum gratiae spiritualis, sicut habitualiter manducationem spiritualem habet; ita quod manducans habitualiter tantum, id est, habens habitum quo potest spiritualiter manducationem actualiter habere, nocet habendo charitatem, sumens hoc sacramentum absque actuali interiori deuotione, habet etiam habitum percipiendi augmentum. Et sicut non impeditur per peccata uenialia, cum huiusmodi distractione, quin per hanc sumptionem mereatur augmentum charitatis exequendum; tamen tempore quo ad hoc erit dispositus, ita non impeditur, quin ex hac sumptione percipitur sit augmentum charitatis, quantum ad hoc erit dispositus. Et secundum hunc sensum, tempus augmenti charitatis est, quando sumens est dispositus ad augmentum, siue hoc sit tempore sumptionis, siue post. Minor tamen dispositionem requirere ad augmentum charitatis ex hoc sacramento, quam ad augmentum sine sacramento, ut habeatur ratio uirtutis sacramentalis, & praeter huius sacramenti, in quo est ipse Christus. Fouet autem hunc sensum, quod Auctor intendit ponere differentiam inter refectionem spiritualem consistentem in operatione, & augmentum habitus quo ad impediri a peccato ueniali. Et sic saluatur differentia, quod relectio spiritualis ita tollitur per distractionem, quod nunquam ex hac sumptione habetur augmentum uero habitus, habendum relinquuntur post, sicut & uita aeterna.

Tertius autem sensus consistit in declaratione terminorum dicendo, quod duobus existentibus per se propriis huius sacramenti effectibus, scilicet operatione & habitu, Auctor utriusque latitudinis id, quod praecipuum est, nominauit. Et in latitudine quidem operationum nominauit spirituales refectionem cum sua delectatione in latitudine uero habitualium donorum nominauit augmentum gratiae seu charitatis, ut sic loqueretur de hoc sacramento secundum suam perfectionem, docendo ea quae ipsius sunt, quatenus aut alterum, aut utrumque eorum confert. Et sic per actuale manducationem Auctor non intelligit quamcumque actuale deuotionem, sed illam solam, quae relectio est, quae spiritualis delectatio animae est. Et secundum hunc sensum plana sunt omnia, & consonant dictis in 4. sententia. Habent si quidem se hi duo effectus inter se, non ut necessariam connexionem habentes, sed alter sine altero ex sacramento hoc haberi potest. Relectio si quidem spiritualis delectationis absque augmento habitualis gratiae in Christo fuit, quando sumptus hoc sacramentum, augmentum uero habitualis gratiae ex hoc sacramento in ualde multis creditur contingere, qui digne ad hoc sacramentum & deuote accedunt, & tamen expertes sunt spiritualis dulcedinis, ita ut ipsorum uox ad caelestem patrem sit. Ecce tot annis seruis tibi, & nunquam dedisti mihi haec dum, ut cum amicis meis epularer. Non igitur docet hac litera, quod sumens absque omni actuali deuotione consequitur augmentum gratiae, sed quod sumens absque actuali refectione delectationis spiritualis, & hoc ex culpa sua uenialis, quoniam non est ex defectu sacramenti: si inquam sumens sic mente distractus, si quo ad alios actus deuote accedit, habituale augmentum gratiae ex hoc non impeditur, quod tamen posset aliunde impediri, puta, ex tam parua deuotione, ut non sufficeret disporre ad augmentum gratiae.

Et haec expositio amplectenda uidetur, quoniam quo ad rem omnia consonant: quo ad expositionem uero nominum nulla sit extorsio, sed applicatio communioris termini ad principalem suppositum, & secundum hoc, tempus augmenti coincidit cum tempore sumptionis. Posset & quarto modo forte exponi locus iste de augmento habituali extensiuo, ita quod sacramentum hoc sit extensiuum gratiae ad actus confortatiuos spiritus, & hoc ipsum sit gratia sacramentalis, quam in anima per modum habitus sacramentum hoc efficiat etiam in mente distractis ex peccato ueniali. De tempore autem actualis gratiae, quae homini confertur in hoc sacramento, nulla ambiguitas est, quin sit tempus sumptionis sacramenti: tunc enim praesens Christus excitat mentem dispositam ad sui seruentem amorem, atque ad sentiendam dulcedinem suae praesentiae. Sed perfectiorum est solidus hic cibus, eorum qui pro consuetudine & cetera. Tempus autem remissionis peccati mortalis coincidit cum tempore sumptionis, ut patere potest ex supra dictis; quoniam coincidit cum tempore infusionis primae gratiae. Tempus quoque remissionis uenialium, idem est quod tempus sumptionis: quoniam coincidit cum tempore actualis feruentis

ber; ita quod manducans habitualiter tantum, id est, habens habitum quo potest spiritualiter manducationem actualiter habere, nocet habendo charitatem, sumens hoc sacramentum absque actuali interiori deuotione, habet etiam habitum percipiendi augmentum. Et sicut non impeditur per peccata uenialia, cum huiusmodi distractione, quin per hanc sumptionem mereatur augmentum charitatis exequendum; tamen tempore quo ad hoc erit dispositus, ita non impeditur, quin ex hac sumptione percipitur sit augmentum charitatis, quantum ad hoc erit dispositus. Et secundum hunc sensum, tempus augmenti charitatis est, quando sumens est dispositus ad augmentum, siue hoc sit tempore sumptionis, siue post. Minor tamen dispositionem requirere ad augmentum charitatis ex hoc sacramento, quam ad augmentum sine sacramento, ut habeatur ratio uirtutis sacramentalis, & praeter huius sacramenti, in quo est ipse Christus. Fouet autem hunc sensum, quod Auctor intendit ponere differentiam inter refectionem spiritualem consistentem in operatione, & augmentum habitus quo ad impediri a peccato ueniali. Et sic saluatur differentia, quod relectio spiritualis ita tollitur per distractionem, quod nunquam ex hac sumptione habetur augmentum uero habitus, habendum relinquuntur post, sicut & uita aeterna.

¶ De tempore uero augmenti habitualis gratiae magis ambiguum est secundum Auctoris doctrinam, ut patebit in processu. Auctor enim in quarto sententiae distinctione duodecima, qua libro 2. articulo primo, tenet augmentum gratiae impediri ex impedimento actualis conuersionis animae ad Deum, ac per hoc sentit, quod idem est tempus sumptionis sacramenti, & tempus augmenti gratiae, quia illud idem constat esse tempus transformationis actualis animae in Deum: in hac autem quaestione articuli ultimi uerba litera sonant oppositum; dum dicit, quod mentis distractio per peccata uenialia in actu, tollit quidem actuale refectionem spiritualis dulcedinis, non autem augmentum gratiae habitualis.

Et rursus in responsione ad primum inquit, ille qui cum actu uenialis peccati ad hoc sacramentum accedit, habitualiter quidem manducat spiritualiter, sed non actualiter, & ideo habitualiter effectum huius sacramenti percipit, non autem actuale. Quae auctoris uerba possunt tripliciter intelligi, primo ut sonant secundum superficiem, ut per hoc sacramentum augeatur intensius habitualis gratia tunc cum sumitur, etiam si nullus interior charitatis actus ob mentis distractionem interueniat, & hoc ex uirtute ipsius sacramenti causantis huiusmodi augmentum in anima, nullum huic habituali augmento impedimentum praestante.

¶ Et hic sensus fauorabilis est, & demulcens aures multitudinis innumerabilium sacerdotum, quasi quotidie aut frequentissime celebrantium, qui tamen seipsum meliores non quotidie fiunt. Mihi autem hic ordiendū, sensus iste uerus non apparet, si enim quae liber sumptione Eucharistiae augetur gratia infinitorum pene sacerdotum, quos credimus uere in gratia celebrare, charitas iam esset maior intensius, quam credi rationabile sit, cum tanta magnitudo charitatis in tanta multitudine, otiosa appareat, quoniam nec extra apparent, nec intus de seipsis testantur actus similes feruentissime charitatis, & tamen certum est, quod sicut amor Dei non est otiosus, sed operatur magna, si est, ita tam magna augmentatio amoris Dei non est otiosa, sed operatur multa maiora, quae prius proportionaliter si est, & consequenter si longe maiora operari reuinit, longe maior charitas non est, & tamen longe maior ponitur esse in singulis celebrationibus, quantumcumque parum creuisset charitas sacerdotis, qui tot annis diebus fere singulis in gratia celebrat.

¶ Praeter autem hanc ex experientia coniectionem, in promptu ratio cum auctoritate suffragatur: sacramentum enim hoc, quia datur per modum cibi & potus, dicitur Domino, Caro mea uere est cibus, & sanguis meus uere est potus, non auget, sicut nec nutrit, nisi per modum nutrimenti, sed sine actu uitali nutriti tam cibus quam potus nec nutrit nec auget, ut patet in alimento corporali, ergo sine operatione uitali spiritualis animae, quae nutritur cibus iste nec nutrit, nec auget. Auctoritas quoque ex eodem fundamento, ex 4. sententia allata est. Nec obstat efficaciam huius rationis, quae phreneticis in morbis articulo datur hoc sacramentum, tunc, quia sacramenti effectus ex his quae per se concurrunt, considerandus ac iudicandus est, & non ex his, quae in casu accidunt, ut quia phreneticis constat dari uicium non ad primum & proprium Eucharistiae effectum, quod est actualis relectio spiritus, & consequenter nec ad nutriendum nec ad augendum in hac uita gratiam: quia phreneticis datur uicium propter uitam aeternam & propter impagnationes demonum iuxta illud Amb. Recedant a potentia silentia tua.

¶ Aliter ergo intelliguntur uerba litera de perceptione habitualiter percipit effectum habituales seu augmentum gratiae spiritualis, sicut habitualiter manducationem spiritualem habet; ita quod manducans habitualiter tantum, id est, habens habitum quo potest spiritualiter manducationem actualiter habere, nocet habendo charitatem, sumens hoc sacramentum absque actuali interiori deuotione, habet etiam habitum percipiendi augmentum. Et sicut non impeditur per peccata uenialia, cum huiusmodi distractione, quin per hanc sumptionem mereatur augmentum charitatis exequendum; tamen tempore quo ad hoc erit dispositus, ita non impeditur, quin ex hac sumptione percipitur sit augmentum charitatis, quantum ad hoc erit dispositus. Et secundum hunc sensum, tempus augmenti charitatis est, quando sumens est dispositus ad augmentum, siue hoc sit tempore sumptionis, siue post. Minor tamen dispositionem requirere ad augmentum charitatis ex hoc sacramento, quam ad augmentum sine sacramento, ut habeatur ratio uirtutis sacramentalis, & praeter huius sacramenti, in quo est ipse Christus. Fouet autem hunc sensum, quod Auctor intendit ponere differentiam inter refectionem spiritualem consistentem in operatione, & augmentum habitus quo ad impediri a peccato ueniali. Et sic saluatur differentia, quod relectio spiritualis ita tollitur per distractionem, quod nunquam ex hac sumptione habetur augmentum uero habitus, habendum relinquuntur post, sicut & uita aeterna.

Tertius autem sensus consistit in declaratione terminorum dicendo, quod duobus existentibus per se propriis huius sacramenti effectibus, scilicet operatione & habitu, Auctor utriusque latitudinis id, quod praecipuum est, nominauit. Et in latitudine quidem operationum nominauit spirituales refectionem cum sua delectatione in latitudine uero habitualium donorum nominauit augmentum gratiae seu charitatis, ut sic loqueretur de hoc sacramento secundum suam perfectionem, docendo ea quae ipsius sunt, quatenus aut alterum, aut utrumque eorum confert. Et sic per actuale manducationem Auctor non intelligit quamcumque actuale deuotionem, sed illam solam, quae relectio est, quae spiritualis delectatio animae est. Et secundum hunc sensum plana sunt omnia, & consonant dictis in 4. sententia. Habent si quidem se hi duo effectus inter se, non ut necessariam connexionem habentes, sed alter sine altero ex sacramento hoc haberi potest. Relectio si quidem spiritualis delectationis absque augmento habitualis gratiae in Christo fuit, quando sumptus hoc sacramentum, augmentum uero habitualis gratiae ex hoc sacramento in ualde multis creditur contingere, qui digne ad hoc sacramentum & deuote accedunt, & tamen expertes sunt spiritualis dulcedinis, ita ut ipsorum uox ad caelestem patrem sit. Ecce tot annis seruis tibi, & nunquam dedisti mihi haec dum, ut cum amicis meis epularer. Non igitur docet hac litera, quod sumens absque omni actuali deuotione consequitur augmentum gratiae, sed quod sumens absque actuali refectione delectationis spiritualis, & hoc ex culpa sua uenialis, quoniam non est ex defectu sacramenti: si inquam sumens sic mente distractus, si quo ad alios actus deuote accedit, habituale augmentum gratiae ex hoc non impeditur, quod tamen posset aliunde impediri, puta, ex tam parua deuotione, ut non sufficeret disporre ad augmentum gratiae.

Lib. 1. c. 4. in me to. 4. Ho. 45. in fo. a ms. illius to. 3.

Tradit. Ioan. in tom. 1. a. 2. p. 4.

toris charitatis: Et similiter tempus remissionis poenae, si tamen ex actuali deuotione aliqui remittitur: poena enim, quia remittitur ex hoc sacramento, non ut sacramentum, sed ut sacrificium est: tempore ipsius sacrificii remittitur, quoniam tunc Deo satisficit. Praeratio demum a peccato, effectus est sacramenti a tempore suspensionis inchoans, & iuxta summum, cooperacionem plus uel minus durat, sicut etiam praeratio, quae fit per meritum corporale in num. & idem, in clericali dispositione hominibus diuersimode inueniuntur, uno magis sumente inde uires quam alio, &c. Hac de tempore.

Superest ut de modo eorundem effectuum dicatur, modus quo effectus isti in anima ab hoc sacramento fiunt, est quod omnes reliqui mediante primo

Primo autem effectus est actualis exercitatio charitatis: & medianter hoc reliqui effectus proueniunt: quod tripliciter apparet: primo ex communibus: quia huius dispositio rationalis creaturae habet ut rationabiliter iustificetur & perficiatur: rationabiliter autem perfici est non per modum dormientis, sed per modum uigilantis (hoc est ratione actualiter utentis) mutari & perfici, ut patet ex doctrina in secundo libro habita de iustificatione impij, & iustificatione Magdalene, Latronis, & Pauli: semper enim dona sua Saluator interuenientibus operationibus consequentium illa largitus est.

Et de Magdalena quidem operatio fidei & charitatis apparet, dicente Domino, Dimissa sunt ei peccata multa, quoniam dilexit multum & iterum. Fides tua te saluauit. Latronis fidei speique actum uidemus. Memento mei Domine, dum ueneris in regnum tuum. Paulum, si dei, obediens, deuotionisque uerba proferentem audiuit, Domine quid me uis facere? Ex quibus omnibus patet, quod non solum dum regulariter, sed etiam dum miraculo se conuertunt homines ad Deum, actualis operatio interioris hominis interuenit.

Secundo, apparet idem ex propriis huius sacramenti: quia sacramentum hoc uiuificat animam ut cibus: cibus autem ut sic, non uiuificat nisi uiuentem, operatione aliqua utali, cibo uentem. Si enim circa cibum corporalem nullam haberet animal operatio nem uitalem intus, inutilis esset cibus tali animali: immo non esset cibus nisi remore seu in potentia, quoniam cibus, materia, & obiectum operationum potentiae vegetatiuae est.

Tertio, apparet hoc idem, discurrendo singillatim per ipsos effectus. Eucharistia siquidem sacramentaliter sumpta ab homine, Christum corporali praesentia intus in homine ponens, ex parte quidem sui pro primo contactu animae habet excitationem charitatis, ac actualem unionem seu transformationem animae amantem in Christum amatum: ex parte uero animae primus contactus est ipsa manducatio actualis, quae est actus charitatis, & magnam habitudinem habet iuxta latitudinem actuum charitatis & graduu uoluntatis, & extendit se usque ad actum liberi arb. qui tandem charitate perficitur, ita ut uera contritio fit. Mediante ergo actuali manducatione spirituali, effectus reliqui fiunt ab hoc sacramento. Et de uita quidem aeterna uerba Domini testantur, dicentis, Qui manducat hunc panem, uiuet in aeternum.

De prima uero gratia & remissione peccati mortalis, quae tamen per accidens fit ab hoc sacramento, ex eo patet, quod nisi in choate saltem manducaret carens gratia, illam non consequeretur: cibus enim non nisi manducatus uiuificat, unde & Auctor in littera tertii articuli de hoc loquens inquit, Deuote & reuerenter accedens consequeretur per hoc sacramentum gratiam charitatis, quae contritionem perficeret: ubi tres operationes interuenire ponit, deuotionem, reuerentiam, & contritionem, quae

A noua charitate informatur, & sic contritio. De augmento uero habitualis gratiae, & ex noue dictis tam communibus, quam propriis, & ex superius discussis, satis patere arbitror; non est enim intelligibilis: cibum augere absque actuali deuotione, quam absque actuali manducatione etiam fingere non licet. Reffectio autem spiritualis, manducatio quaedam est: remissio uero peccati uenialis & poenae, si fit cum coequatur feruorem charitatis, manifeste manducationem sequitur: nam feruor ipse manducatio est. Praeratio demum ab offensus Dei, quia directe ad confirmationem cordis, id est uoluntatis spectat; ex parte animae, panis autem non nisi manducatus confirmat cor hominis, id est mediante manducatione spirituali fit: dixi autem directe & ex parte animae, quoniam non est remotum, quin ex parte Christi praesentis sub sacramento, praeratio nonnulla fiat, per modum custodiae: propter quam diximus dari phreneticis in articulo mortis Eucharistiam.

B AD SECUNDVM dicendum, quod hoc sacramentum confert gratiam spiritualiter, cum uirtute charitatis unde Damasco comparat hoc sacramentum carboni, quem Isaias uidit. Isa. 6. Carbo enim ligni simplex non est, sed unum igni: ita, & panis communionis non simplex panis est, sed unius diuinitati. Sicut Gregorius dicit in Homil. Pentecostes, Amor Dei non est otiosus: magna enim operatur, si est & ideo per hoc sacramentum quantum est ex sui uirtute, non solum habitus gratiae & uirtutis confertur, sed etiam excitatur in actum, secundum illud

Nec ex his dictis accipias, nos sentire numquam conferri gratiam nisi actualiter ratione utentibus: non enim hoc diximus, sed secundum communia suauis dispositionis creaturae rationalis sic fieri diximus. Cum quo tamen stat, quod secundum suauem dispositionem alicuius sacramenti aliter confertur gratia iustificans, ut patet in baptismo, qui quoniam spiritualis est regeneratio, ex propriis habetur ut absque cooperatione eius, qui baptizatur, gratiam conferat in remissionem peccatorum; generatio enim est mutatio de non esse ad esse, nec praesupponitur, sed fit uiuus, qui generatur; cibus autem uitam praesupponit, & non nisi manducanti prodest. Dicta sunt autem haec ad fugandam illorum fiduciam, qui putant se consequi semper nouum gratiae habitualis augmentum, cum quamulacumque deuotione celebrent, etiam distracte, ut uel sic ab huiusmodi negligentia somno excitentur, pullari saltem, ex eo quod manducatio sacramentalis, quae actualiter fit, significat manducationem spiritualem quae interius exerceri debet.

Et ubi non nisi in sui principio, hoc est in habitu saluatur, licet ad uitandum fictionis peccatum mortale sufficiat, ad nutriendum tamen animam nihil prodest; immo hinc, & anima malum uenialis peccati, & corpus damnatum infirmitatis, imbecillitatis, aut etiam mortis, quandoque incurrit, dicente Apostolo, & Ideo inter uos multi infirmi & imbecilles, & dormiunt multi. Hanc ego poenam corporalem puto saepe a Deo infligi, ob paruam praeparationem, quae fit ad hoc sacramentum.

E In responsione ad primum primi articuli eiusdem quest. aduerte, quod sacramentum hoc potest considerari dupliciter. Primo, secundum se, hoc est, secundum rem in ipso contentam, & significatam, & sic uerificatur de ipso quod ex se uirtutem habet collatiuum gratiae, ad differentiam reliquorum sacramentorum, quae ex alio, hoc est ex hoc sacramento, acquirunt uirtutem gratiae collatiuum. Nam res significata & contenta in hoc sacramento est ipse Christus, cuius instrumenta sunt reliqua sacramenta cum uirtutibus suis, propter quod se habet ad reliqua sacramenta ut fons gratiae ad riuos gratiarum. Et hinc uerificatur & quod quilibet quodcumque sacramentum suscipiens actu, suscipit hoc sacramentum uoto, & quod uotum cuiusque sacramenti est, uotum istius sacramenti; nam appetens seu sitiens ad fontem riuulum, seu bibens ex riuulo, ad fontem ipsum magis fit tanquam ad principium, & propterea in littera dicitur, quod sine huius sacramenti uoto prima non habetur gratia. Et simile est hoc ei quod Dominus dicit, Nisi manducaueritis carnem filii hominis, & biberitis

Tertia S. Thomae. K k 3 eius

Lib. 4. orth. fid. cap. 14. a med.

Homil. 30. in Euang. non logca prin.

eius sanguinem, non habebis in vitam in uobis, loquitur enim Dominus de manducatione spirituali in uoto seu in habitu, in quo contineatur manducatio spiritua- lis actualis in uoto. Si uero confidetur usus sacramenti huius, quo nobis sacramentaliter iungitur, sic prima gratia non est effectus huius sacramenti, nisi per accidens ex parte subiecti, ut praedictum est, quia datur per modum nutrimenti, quod quia non est nisi uiuentis, non facit primam gratiam: qua primo habetur uita spiritus, sed praesupponit illam. Unde in ar. 3. ad tertium Auditor loquens de prima gratia dicit: Sic autem non datur in hoc sacramento.

q. 76. ar. 1. & 2.

lud secundae Corinth. 5. Caritas Christi urget nos. Et inde est, quod ex uirtute huius sacramenti anima spiritualiter reficitur per hoc, quod anima spiritualiter delectatur, & quodammodo inebriatur dulcedine bonitatis diuinae, secundum illud Can. 5. Comedite amici, & bibite, & inebriamini charissimi.

AD TERTIUM dicendum, quod quia sacramenta operantur salutem, quam significant: ideo secundum quadam assimilationem dicitur, quod in hoc sacramento corpus offertur pro salute corporis, & sanguis pro salute animae, quamuis utrumque ad salutem utriusque operetur, cum sub utroque totus sit Christus, ut supra dictum est. Et licet corpus non sit immediatum subiectum gratiae, ex anima tamen redundat effectus gratiae ad corpus, dum in praesenti mēbra nostra exhibemus arma iustitiae Deo (ut habetur Rom. 6.) & in futuro corpus nostrum sortietur incorruptionem & gloriam animae.

ARTICVLVS II.

Utrum effectus huius sacramenti sit adeptio gloriae.

Inf. q. 80. ar. 2. ad 1. & Io. 6.

AD SECUNDUM sic proceditur. Videtur, quod effectus huius sacramenti non sit adeptio gloriae. Effectus enim proportionatur suae causae; sed hoc sacramento competit uiuatores, unde & uaticum dicitur. Cum igitur uiuatores nondum sint capaces gloriae, uidetur quod hoc sacramento non causet adeptionem gloriae.

Lib. ar. c. 25. in fi. co. 5.

¶ 2. Praeterea. Posita causa sufficienti, ponitur effectus: sed multi accipiunt hoc sacramento, qui nunquam perueniunt ad gloriam, ut patet per Aug. 21. de ciui. Dei. non ergo hoc sacramento est causa adeptionis gloriae.

¶ 3. Praeterea. Maius non efficitur a minori, quia nihil agit ultra suam speciem: sed minus est accipere Christum sub specie aliena, quod fit in hoc sacramento, quam frui eo in specie propria, quod pertinet ad gloriam. ergo hoc sacramento non causet adeptionem gloriae.

SED CONTRA est, quod dicitur Ioan. 6. Si quis manducauerit ex hoc pane, uiuet in aeternum: sed uita aeterna est uita gloriae. ergo effectus huius sacramenti est adeptio gloriae.

RESPON. Dicendum, quod in hoc sacramento potest considerari & id, ex quo habet effectum, scilicet ipse Christus contentus, & passio eius representata, & id, per quod habet effectum, scilicet usus sacramenti, & species eius. Et quantum ad utrumque competit huic sacramento, quod causet adeptionem uitae aeternae. Nam ipse Christus per suam passionem aperuit nobis aditum uitae aeternae, secundum illud Heb. No ui testamenti mediator est, ut morte intercederet, qui uocati sunt, accipiant repromissionem aeternae hereditatis. unde & in forma huius sacramenti dicitur: Hic est calix sanguinis mei noui & aeterni testamenti. Similiter est refectio cibi spiritualis, & unitas significata per species panis & uini, habentur quidem in pre-

fenti, sed imperfecte: perfecte autem in statu gloriae. unde Augustinus dicit super illud Io. 6. Caro mea uere est cibus: Cum cibo & potu id appetant homines, ut non esuriant neque sitiant, hoc ueraciter non praestat nisi iste cibus & potus, qui eos a quibus sumitur, immortales & incorruptibiles facit in societate sanctorum, ubi pax erit, & unitas plena atque perfecta.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod sicut passio Christi in cuius uirtute hoc sacramento operatur, est quidem causa sufficientis gloriae, non tamen ita quod statim per ipsam introducatur in gloriam, sed oportet, ut prius simul compariamur, ut postea simul glorificemur (sicut dicitur Roma. 8.) ita hoc sacramento non statim nos in gloriam introducit, sed dat nobis uirtutem perueniendi ad gloriam, & ideo uaticum dicitur. In cuius figuram legitur 3. Reg. 19. quod Elias comedit, & bibit, & ambulauit in fortitudine cibi illius, quadraginta diebus, & quadraginta noctibus, usque ad montem Dei Oreb.

AD SECUNDUM dicendum, quod sicut passio Christi non habet suum effectum, in his qui se ad eam non habent, ut debent, ita & per hoc sacramento non adipiscuntur gloriam qui indecenter ipsum suscipiunt. unde Augustinus dicit super Ioan. exponens illa uerba, Aliud est sacramento, & aliud uirtus sacramenti: Multi de altari accipiunt, & accipiendo moriuntur. Panem ergo celestem spiritualiter manducate, innocentiam ad altare apportate. unde non est mirum, si illi qui innocentiam non seruant, effectum huius sacramenti non consequuntur.

AD TERTIUM dicendum, quod hoc quod Christus sub hoc quod Christus sub aliena specie sumitur, pertinet ad rationem sacramenti, quod instrumentally agit: nihil autem prohibet, causam instrumentalem producere potiorum effectum, ut ex supra dictis patet.

ARTICVLVS III.

¶ Super questionis septimae in prima ar. c. 25. articulum tertium.

Utrum effectus huius sacramenti sit remissio peccati mortalis.

AD TERTIUM sic proceditur. Videtur, quod effectus huius sacramenti sit remissio peccati mortalis. Dicitur enim in quadam collecta, Sit hoc sacramento ablutio scelerum: sed scelera dicuntur peccata mortalia. ergo per hoc sacramento peccata mortalia abluuntur.

¶ 2. Praeterea. Hoc sacramento agit in uirtute passionis Christi, sicut baptismus: sed per baptismum dimittuntur peccata mortalia, ut supra dictum est. ergo & per hoc sacramento, praeterquam cum in forma huius sacramenti dicatur, Qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum.

¶ 3. Praeterea. Per hoc sacramento gratia confertur, ut dictum est: sed per gratiam iustificatur homo a peccatis mortalibus, secundum illud Roman. 3. Iustificati gra-

IN ar. 3. in responsione ad primum, nota nouitrium expositionum ibi alatarum secundam differre a prima in hoc, quod perfectio contritionis refertur ad scelera cognita, in prima autem ad occulta: quo ad utraque enim petitur ablutio per contritionem perfectam.

¶ In responsione ad secundum eiusdem articuli dubium occurrit de ueritate differrentiae positae inter suscipientem baptismum, & suscipientem Eucharistiam, quo ad hoc, quod est esse uel non esse in peccato mortali.

Et est ratio dubii, quia utrobique suscipiens cum conscientia, & affectu peccati mortalis indigne suscipit.

Tract. 1. in 2. articulo 1. & 2.

Tract. 36. in 1. articulo 1. & 2.

Q. 77. ar. 3. ad 3. ar. 5.

4. di. 9. ar. 1. ad 2. co. 5. & 6. 11. q. 2. ar. 1. q. 2.

q. 69. ar. 1.

ar. 1. huius